

PUBLISHED BY
SIKKIM STATE LEGAL SERVICES AUTHORITY

Development Area, Gangtok, East Sikkim
www.sikkimslsa.nic.in, Email: sikkim_slsa@live.com
Phone: (03592) 207751, 207752, 207753
Helpline No.: 03592-205377 / 18003453340

यौन अपराधबाट बालबालिकाको संरक्षण ऐन-2012

यौन अपराधबाट बालबालिकाको संरक्षण ऐन-2012 ले बालबालिकालाई यौन दुर्व्यवाहार र यौन उत्पीडनका अपराधहरूबाट जोगाउने कानून हो। यसले न्ययिक प्रक्रियाको हित र कल्याणलाई थप संरक्षण गर्दछ।

♣ **बच्चा को हुन ?**

- 18 वर्षभन्दा कम उमेरा कुनै पनि व्यक्ति, जो पोकसो ऐन- 2012 अन्तर्गत पर्छन।

♣ **यौन उत्पीडन के हो ?**

- पोकसो ऐन 2012-को धारा 11 अन्तर्गत यौन उत्पीडन हुन्छ:
- कुनै व्यक्तिले कुनै शब्द बोल्छ वा कुनै आवाज वा इशारा गर्छ वा कुनै वस्तु वा शरीरको कुनै भाग देख्छ भन्ने उद्देश्यले प्रदर्शन गर्छ बच्चाको सुनेको वा
- बच्चालाई उसको शरीर वा उसको शरीरको कुनै अङ्ग त्यसको व्यक्तिक वा अन्य कुनै व्यक्तिले देख्नको निम्ति देखाउन लगाउँछ वा
- फोटोग्राफिक उद्देश्यका निम्ति कुनै पनि रूप वा बच्चालाई कुनै वस्तु मिडियामा देखाउँछ वा
- सिधै वा इलेक्ट्रोनिक फिल्म वा डिजिटल वा अन्य कुनै मोडबाट बच्चालाई बारम्बार वा निरन्तर पछ्याउने वा हेर्ने वा सम्पर्क गर्ने वा
- बच्चाको कुनै शरीरको कुनै अङ्गको वास्तविक वा बनावटी चित्रण वा मिडियाको कुनैपनि रूपमा यौन कार्यमा बच्चाको संलग्नता प्रयोग गर्ने धम्की वा
- प्रोग्रामाफिक उद्देश्यको निम्ति बच्चालाई अन्त्य गर्छ वा त सन्तुष्टि दिन्छ

♣ **यौन उत्पीडन के हो ?**

- पोकसो ऐन 2012 को धारा 7 अन्तर्गत यदि कुनै व्यक्तिले बच्चाको योनि,लिंग मलद्वार वा स्तनमा छुन्छ भने यौन दुर्व्यवहार हुन्छ।
- बच्चालाई यौन अभिप्रायले यस्तो व्यक्ति वा अन्य कुनै व्यक्तिको योनि,लिङ्ग, मलद्वार वा स्तन छुनु वा शरीरिक सम्पर्क समावेश गर्ने अन्य कुनै कार्य गर्न लगाउने।

♣ **यौन आक्रमण भनेको के हो ?**

- पोस्को अधिनियम, 2012,को धारा 9 अन्तर्गत जब यौन दुर्व्यवहार बढ्दै गएको छ:
- प्रहरी अधिकारी,सशस्त्र बलका सदस्य वा सुरक्षा बल, सार्वजनिक सेवक, व्यवस्थापन वा कर्मचारीले गरेको यौन कार्य, हिरासत गृह, संरक्षण गृह शैक्षिक वा धार्मिक संस्थान वा बाल हेरचाह संस्था वा बच्चा बसोवास गर्ने कुनै पनि ठाउँ वा
- एक भन्दा धेरैले समूहद्वारा धारिलो हतियार, आगो, तातो पदार्थ संक्षारक पदार्थ प्रयोग गरेर गरिएमा वा
- यौन दुर्व्यवहार गर्दा बालबालिकाको यौन अङ्गमा गम्भीर शारीरिक हानि वा चोटपटक लागेमा वा यौन दुर्व्यवहारले बच्चालाई अशक्त बनायो वा बच्चालाई मानसिक रोगी बनायो वा बच्चालाई नियमित काम गर्नबाट बाधा पुर्याउने कुनै, अस्थायी वा स्थायी रूपमा कुनै किसिमको कमजोरी भएमा वा,
- यदि व्यक्तिले बच्चालाई ह्युमन इम्युनोडेफिशियन्सी भाइरस(एचआइभी) वा अन्य कुनै ज्यान जोखिममा पार्ने रोग वा संक्रमण

लगाउँछ वा बच्चाको मानसिक वा शारीरिक विकलांगताको फाइदा उठाएर यौन दुर्व्यवहार गरेको भए वा एकभन्दा बढी यौन दिर्व्यवहार भएमा वा बच्चा 12 वर्ष भन्दा कम उमेरको रहेमा ।

- यदि अपराधीलाई बच्चाको आफन्तमा या त रगत वा धर्मपुत्र वा वन्यवस्थापन वा संरक्षकता वा पालनपोषण हेरचाहमा एउटै घरमा बसेको वा
- यदि बच्चा गर्भवती छ भनी थाहा पाएर पनि सील आक्रमण गरिएको छ, वा यौन दुर्व्यवहार गरेको छ र बच्चाको हत्या गर्ने प्रयास पनि गरेको छ भने वा साम्प्रदायिक हिंसाको क्रममा बच्चामाथि यौन दुर्व्यवहार गरिएको छ ।
- यदि अपराधिलाई पोक्सो अधिनियम अन्तर्गत कुनै अपराध वा कुनै यौन अपराधको निम्ति दोषी ठहराइएको छ भने वा यदि अपराधीले बच्चालाई यौनदुर्व्यवहार गर्छ र बच्चालाई नाङ्गो पार्छ वा सार्वजनिक स्थानमा परेड गर्छ भने ।

▲ पेनिट्रेटिभ यौन आक्रमण भनेको के हो?

- पोस्को अधिनियम 2012 को धारा 3 अन्तर्गत यौन दुर्व्यवहार गरिन्छ जब:
- कुनै व्यक्तिले आफ्नो लिङ्ग कुनै पनि हदसम्म बच्चाको योनि, मुख, मुत्रमार्ग वा मलद्वारमा प्रयोग गर्छ वा बच्चालाई त्यसै गर्न लगाउँछ वा
- व्यक्तिले कुनै पनि हदसम्म, कुनै पनि वस्तु वा शरीरको कुनै भाग, लिंग नभई बच्चाको योनि, मुत्रमार्ग वा मलद्वारमा प्रयोग गर्छ वा
- यदि कुनै व्यक्तिले बच्चाको लिङ्ग, योनि मूत्रमार्गमा अन्य यन्त्र लगाएमा वा बच्चालाई आफू वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई त्यसै गर्न लगाएको खण्डमा ।
- यदि कुनै व्यक्तिले बच्चालाई लिङ्ग मुख मैथुनमा प्रयोग गर्न लगाउँछ वा आफूले पनि त्यसै गरेको खण्डमा ।

▲ पोस्को अधिनियम, 2012 को धारा 5 अन्तर्गत, यौनको उत्तेजना

- कुनै पनि प्रहरी अधिकृत, सशस्त्र बलको सदस्य वा सूरक्षा ब, सार्वजनिक सेवक, व्यवस्थापन वा कर्मचारीले गरेको कार्य होस, संरक्षण गृह शैक्षिक वा धार्मिक संस्थान वा बाल हेरचाह संस्था वा बच्चा बसोवास गर्ने कुनै पनि ठाउँ वा,
- यदि समूहद्वारा घातक हतियार, आगो, तातो पदार्थ संक्षारक पदार्थ प्रयोग गरेर दुर्व्यवहार वा
- पेनिट्रेटिभ यौन दुर्व्यवहार गर्दा बच्चाको यौन अङ्गमा गम्भीर चोटपटक लागेमा वा बच्चालाई अशक्त बनाएमा वा बच्चालाई मानसिक रोगी बनाएमा वा लुकाउनबाट रोक्न सक्ने कुनै पनि प्रकारको हानि पुर्याएको घण्टामा अस्थायी वा स्थायी रूपमा नियमित सम्बन्ध रहन्छ भने वा
- यदि व्यक्तिले बच्चालाई ह्युमन इन्सुनोडेफिशियन्सी भाइरस(एचआइभी) वा अन्य कुनै ज्यान जोखिममा पार्ने रोग वा संक्रमण लगाउँछ वा बच्चाको मानसिक वा शारीरिक विकलांगताको फाइदा उठाएर यौन दुर्व्यवहार गरेको भए वा एकभन्दा बढी यौन दिर्व्यवहार भएमा वा बच्चा 12 वर्ष भन्दा कम उमेरको रहेमा वा
- यदि अपराधीलाई बच्चाको आफन्तमा या त रगत वा धर्मपुत्र वा वन्यवस्थापन वा संरक्षकता वा पालनपोषण हेरचाहमा एउटै घरमा बसेको वा
- यदि बच्चा गर्भवती छ भनी थाहा पाएर पनि सील आक्रमण गरिएको छ, वा यौन दुर्व्यवहार गरेको छ र बच्चाको हत्या गर्ने प्रयास पनि गरेको छ भने वा साम्प्रदायिक हिंसाको क्रममा बच्चामाथि यौन दुर्व्यवहार गरिएको छ ।
- साम्प्रदायिक हिंसाको क्रममा बच्चामाथि यौन दुर्व्यवहार गरिएको छ वा यदि पोस्को अधिनियम अन्तर्गत अपराध गरिएको छ वा
- यदि व्यक्तिले बच्चामाथि यौन दुर्व्यवहार गरेर र बच्चालाई सार्वजनिक स्थलमा नाङ्गो पारेमा ।

- ▲ असलील उद्देश्यको निम्ति बच्चाको प्रयोग गर्न, यौनको प्रतिनिधित्व गरेर यौन सन्तुष्टिको उद्देश्यका निम्ति मिडियामको कुनै पनि रूपमा बच्चाको अङ्ग वा वास्तविक वा यौन कार्यमा संलग्न हुनुको निम्ति बच्चाको प्रयोग यदि त्यही छ भने पोस्को अधिनियम 2012 अन्तर्गत बच्चाको अशोभनीय वा अश्लील प्रतिनिधित्व अपराध हो ।

पोस्को धारा, 2012 अन्तर्गत सजायहरू

- पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 12 अन्तर्गत यौन उत्पीडनको सजाय तीन वर्षसम्म कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- पोस्को ऐन, २०१२ को धारा ८ अन्तर्गत यौन दुर्व्यवहार गर्नेलाई तीन वर्षदेखि पाँच वर्षसम्म कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 10 अन्तर्गत उत्तेजित यौन दुर्व्यवहारको सजाय पाँच वर्षदेखि सात वर्षसम्म कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 4 अन्तर्गत भेदकयौन दुर्व्यवहारको सजाय सात वर्षदेखि आजीवन कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 6 अन्तर्गत उत्तेजित भेदकयौन दुर्व्यवहार गर्नेलाई दश वर्षदेखि आजीवन कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- कुनै व्यक्तिले बाल-बालिकाहरूलाई अश्लील उद्देश्यकालागि प्रयोग गरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 9(9), अन्तर्गत पाँच वर्षसम्म कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- अश्लील उद्देश्यकालागि बाल-बालिकालाई प्रयोग गर्ने व्यक्तिले आफू स्वयं अश्लील कार्यमा प्रत्यक्ष सहभागी भई भेदक यौन दुर्व्यवहारको अपराध गरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 14(2) अन्तर्गतसलाई दश वर्ष तथाआजीवन कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- अश्लील उद्देश्यकालागि बाल-बालिकालाई प्रयोग गर्ने व्यक्तिले आफू स्वयं अश्लील कार्यमा प्रत्यक्ष सहभागी भई उत्तेजित भेदक यौन दुर्व्यवहारको अपराध गरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 14(3) अन्तर्गतसलाई आजीवन कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- अश्लील उद्देश्यकालागि बाल-बालिकालाई प्रयोग गर्ने व्यक्तिले यौन दुर्व्यवहार गरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 14(4) अन्तर्गतसलाई छ वर्षदेखि आठ वर्षको कारावासको साथ जरिमाना हुनेछ ।
- अश्लील उद्देश्यकालागि बाल-बालिकालाई प्रयोग गर्ने व्यक्तिले उत्तेजित यौन दुर्व्यवहारको अपराध गर्दछ भने उसलाईपोस्को ऐन, २०१२ को धारा 14(5) अन्तर्गत आठदेखि दश वर्षको कारावासकोसाथ जरिमाना हुनेछ ।
- कुनै व्यक्तिले व्यावसायिक उद्देश्यकालागि बाल-बालिकाहरू संलग्न भएको अश्लील सामग्री जमा गरेर राखेको खण्डमा त्यस्ता व्यक्तिलाई पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 15 अन्तर्गत तीन वर्षकोकारावास र जरिमाना अथवा दुवै सजाय हुनेछ ।
- पोस्को ऐन, २०१२ अन्तर्गत कुनै व्यक्तिले अपराध गर्न कसैले उक्साएको खण्डमा वा एक वा एकभन्दा बढी व्यक्तिसँग त्यस्तो षड्यन्त्रमा संलग्न भएमा वा जानीजानी त्यस्तो अपराधलाई सहयोग गरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२-को धारा 17-अन्तर्गत अपराध अनुसारको समान सजाय हुनेछ ।
- पोस्को ऐनअन्तर्गत कुनै अपराध गर्न खोज्ने व्यक्तिलाई पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 18अन्तर्गत अपराधअनुसारकोआजीवन कारावासको आधा अवधि वा लामो कैदको आधा अवधि र जरिमाना अथवा दुवै सजाय हुनेछ ।
- पोस्को ऐनअन्तर्गत कुनै व्यक्तिले अपराध भएमा आयोगलाई खबर नगरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा २१ अन्तर्गत6 महिनासम्मको कारावास र जरिमाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।
- कुनै व्यक्तिविरुद्ध भेदक यौन दुर्व्यवहार, उत्तेजित यौन दुर्व्यवहार वा यौन उत्पीडनको लागि अपमानजनक, जबरजस्ती उसुली वा अपमान गर्ने धम्कीको अपराध गरेको गलत जानकारी दिएको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 22(1) अन्तर्गत 6 महिनाको कारावास र जरिमाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।
- पोस्को ऐनअन्तर्गत कुनै बाल-बालिकाविरुद्ध गलत उजुरी दिएर बाल-बालिकाहरूलाई यस्तो कुनै पनि प्रकारको अपराधबाट पीडित बनाइएको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 22(3) अन्तर्गत एक वर्षको कारावास वा जरिमाना वा दुवै सजाय हुनेछ ।
- बाल-बालिकाहरूको परिचय वा अन्य जानकारीहरू खुलासा गरेको खण्डमा पोस्को ऐन, २०१२ को धारा 23(4)अन्तर्गत6 महिनादेखि एक वर्षसम्म कारावास वा जरिमाना वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

के गर्ने र के नगर्ने

- यस ऐनअन्तर्गत अपराध हुनसक्ने आशंका भएमा वा त्यस्तो अपराध भएको थाहा भएमा त्यस्ता व्यक्तिले तुरुन्तै सम्बन्धित जिल्लाको स्थानीय पुलिस थाना वा विशेष बाल पुलिस इकाई (स्पेशल जुविनाइल पुलिस युनिट) –लाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।
- अपराध भइसकेको छ भने पीडित बाल–बालिकालाई नुहाउनु वा उनीहरूको लुगा धुनु हुँदैन ।
- अपराधको समयमा पीडित बाल–बालिकाहरूले लगाएको लुगा कागजको झोलामा सुरक्षित गर्नुपर्छ र प्लास्टिकको झोलामा प्याक गर्नु हुँदैन ।
- पुलिस चौकीमा पीडित बाल–बालिकाको बयान रेकर्ड गर्न पाइँदैन र पुलिस अधिकारीलेउर्दी लगाएको हुनुहुँदैन ।
- पोस्को ऐनअन्तर्गत स्थापित विशेष अदालतको विचारमा पीडितको पहिचान उसको हितमा छ भनी अदालतले अनुमति नदिएसम्म पोस्को ऐनको धारा २३ ले कुनै पनि प्रकारको माध्यमबाट पीडितको पहिचान खुलासा गर्न निषेध गर्दछ ।
- मिडियाले कुनै पनि पीडित बाल–बालिकाको बारेमा कुनै रिपोर्ट वा टिप्पणीहरू गर्नु हुँदैन, जसले पीडित बाल–बालिको प्रतिष्ठा घट्न सक्छ वा उसको गोपनीयता हनन सक्छ ।
- पीडित बाल–बालिकाको नाम, ठेगाना, फोटो, पारिवारिक विवरण, विद्यालय, छिमेक वा अन्य कुनै पनि विवरणहरूसहितको पहिचान कतै पनि खुलासा गर्नु हुँदैन ।
- पोस्को ऐनअन्तर्गत दर्ता भएका सबै मुद्दाहरू पोस्को ऐनअन्तर्गत गठित विशेष अदालतमा चलनुपर्छ ।
- गवाही लिँदा धजाँच पडतालको समयमा पीडित बाल–बालिकाले अभियुक्तलाई देख्नुहुँदैन ।
- पोस्को ऐनअन्तर्गतको कुनै पनि अपराधलाई कुनै पनि तहमा व्यवस्थित गर्न सकिँदैन र अधिकारीहरूले अपराधहरूसँग सम्झौता गर्न सक्दैनन ।

अधिकारीहरूले गर्नुपर्ने कारवाही

- पुलिस अधिकारीले बाल–बालिकावा सूचना दिनेले बुझ्ने गरी सरल भाषामा लिखित रूपमा उजुरीधरिपोर्टलाई तुरुन्तै अभिलेख गर्नुपर्छ ।
- बच्चांलाई आश्रय गृहमा पुर्नस्थापना गर्नका साथै उसको हेरचाह र संरक्षणको लागि तत्काल व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- पुलिसले अपराध भएको २४ घण्टाभित्रमा बाल कल्याण समिति र विशेष अदालत (पोस्को ऐन)मा खबर गर्नुपर्छ ।
- अपराध भएको खण्डमा प्रत्येक जिल्ला अस्पतालमा भएको निर्दिष्ट कोठामा पीडित बाल–बालिकालाई तुरुन्त स्वास्थ्य परीक्षणका लागि अस्पताल पठाउनुपर्छ र पीडित यदि बालिका भएमा महिला चिकित्सकबाट स्वास्थ्य परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।
- पीडित बाल–बालिको चिकित्सकीय परीक्षण उसकोमाता–पिता वा अभिभावकको उपस्थितिमा गरिनुपर्छ र यदि उनीहरूमा कोही पनि उपस्थित नभएको खण्डमा अस्पतालले यस उद्देश्यका लागि मनोनित गरेको महिलाको उपस्थितिमा चिकित्सकीय परीक्षण गराउनु पर्नेछ ।
- यदि कुनै बाल–बालिका भेदक यौन दुर्व्यवहार, उत्तेजित यौन दुर्व्यवहार, यौन दुर्व्यवहार वा उत्तेजित यौन दुर्व्यवहारको अपराधको चपेटमा छ भने पीडितलाई ईमरजेन्सी चिकित्सा हेरचाह पठाउनु पर्नेछ साथै पीडित बाल–बालिकाको शारीरिक र मानसिक आवश्यकताहरूमाथि ध्यान दिनुपर्नेछ ।
- मामिलाको सुनुवाइको समय अदालतको बयान कक्षमा पीडित बाल–बालिकाको जाँच हुनुपर्छ, जसमा बाल–बालिकाको निम्ति सहज वातावरण हुनुपर्छ ।
- पीडित बाल–बालिकालाई गवाही दिन बारम्बार बोलाउनु हुँदैन र उनीहरूको मर्यादा सधैं कायम राख्नुपर्छ ।

